

УДК 378.147:004.032.6:373.3.011-051: 78

Надія Воронова
ORCID iD 0000-0001-7957-1655

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри культурології, естетики та історії,
Донбаський державний педагогічний університет,
вул. Г. Батюка, 19, 84116, Слов'янськ, Донецька обл., Україна
voronova.ns@ukr.net

МИСТЕЦЬКІ ПАРАДИГМИ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ

У статті переосмислюється інтеграція культури і мистецтва в освітній простір. Досліджується культурологічна підготовка, серцевиною якої схарактеризовано мистецтво. Визначено мистецькі парадигми культурологічної освіти. Проаналізовано загальне осмислення художньої культури в історичному аспекті; становлення художньої педагогіки як самостійного напрямку педагогічної науки; використання мистецтва як засобу естетичного виховання. Перспективним уявляється впровадження мультимедійних технологій в теорію і методику фахової підготовки.

Ключові слова: естетичне виховання; культура; культурологічна освіта; мистецтво; мультимедійні технології.

© Воронова Надія, 2018

Вступ. Однією з прихованих причин кризи освіти в наш час є, на думку фахівців, те, що образне представлення знань – розуміння – замінюється інформацією. Освітній процес, щоб бути ефективним, повинен уявляти собою синтез чуттєвого й раціонального, емоційного та інтелектуального рівнів засвоєння знань. Перетворення культурологічних курсів у інформаційно перевантажене, абстрактно-логічне знання, де не залишається місця рефлексії, де форми роботи не являють собою шлях до розуму через людську чуттєвість, призводить до розмивання, навіть знищення їх специфіки й урешті-решт, як ми вважаємо, до беспорядності у вирішенні проблем духовного розвитку особистості. Сьогодні конче необхідними є системні наукові підходи в галузі гуманітарного знання

(Огнев'юк В.О., Сисоєва С.О., 2009). Урівноваження теоретичного й художнього, раціонального та чуттєвого, інтелектуального та емоційного – проблема актуальна для сучасної вищої освіти в цілому, проте, найбільшою мірою стосується саме професійної підготовки майбутніх магістрів культурології.

В умовах панування мультимедійних технологій проблеми реформування гуманітарної освіти і, зокрема, професійної підготовки майбутніх культурологів як її частини, передбачають переосмислення шляхів інтеграції культури і мистецтва в теорію і практику вищої освіти. Згідно з основними естетичними постулатами, що знайшли відображення у фундаментальних працях М. Кагана (Каган М.С., 2004), Л. Левчук (Левчук Л.Т., 2007), В. Житкова (Житков В.С., 2003), А. Верем'єва (Верем'єв А., 2002), В. Бранського (Бранський В.П., 2002), Л. Губерського, В. Креміня, О. Приятельчука, (Губерський Л.В., Кремінь В.Г., Приятельчук О.А., 2000) та ін., природа мистецтва – суспільна психіка людини. Специфіка мистецтва полягає в ціннісно-образному відображенні життя, цілісному його моделюванні. Людські емоції – це продукт суспільно-історичного розвитку, результат трансформації інстинктивних, біологічних форм у «людські». Розвиток людини – це вдосконалення почуттєвої сфери особистості, гуманізація емоційних станів. Мистецтво – пошук надособистісного всередині наявного буття, народження духовної субстанції особистості. Кожен твір мистецтва – це особлива модель світу, але не просто світу, а й його людського розуміння. Мистецтво перетворює психіку людини, її духовну організацію.

У процесі фахової підготовки майбутніх магістрів культурології цілком природним було б організувати діяльність студентів зі сприймання та інтерпретації мистецтва, глибокого вивчення першоджерел. Проте, сьогодні твори мистецтва включаються в освітній процес у надто обмеженому обсязі, в основному як ілюстрація суспільно-політичних, мистецтвознавчих подій та фактів, естетичних коментарів тощо. Розширення меж включення художньої спадщини в теорію і методику професійної підготовки майбутніх культурологів зумовлює необхідність розробки дидактичних засад використання мультимедійних технологій з метою відповіді на питання: яке мистецтво і як доцільно використовувати в

університетському просторі найбільш ефективно. Розробка наукових підходів до створення моделі використання мультимедійних технологій в циклі культурологічних дисциплін ґрунтується на методологічних засадах теорій загальної мистецької освіти.

Мета статті – визначити та проаналізувати мистецькі парадигми культурологічної освіти.

Загальне осмислення художньої культури. Дослідження впливу мистецтва на духовний розвиток особистості є традиційною науковою проблемою. Вона розглядається в межах комплексу різних гуманітарних та соціальних дисциплін, зокрема естетики, психології мистецтва, соціології мистецтва, художньої педагогіки, мистецтвознавства тощо. Актуальними є розробка проблем впливу мистецтва на формування світогляду, картини світу, моральної сфери, психологічної культури, розвитку самосвідомості особистості засобами мультимедійних технологій. Мистецтво, «безсумнівно, утілюючи людські ідеали й породжувані ними цінності, аж ніяк не тільки естетичні, але й моральні, політичні, релігійні, екзистенціальні, разом з тим, до цього не зводиться, тому що воно образно моделює досвід людини, буття в його цілісності» (Бранський В.П., 2002, с. 326).

Видатні німецькі філософи Нового часу (Г. Гегель, І. Гердер, І. Кант, Г. Лессінг, Ф. Шиллер та ін.) розглядали мистецтво як суспільно-пізнавальний феномен. Важливість його вивчення зумовлювалась швидким культурним розвитком людства, активними процесами диференціації у сфері мистецтва, посиленням інтегративних зв'язків у різних сферах гуманітарного знання. Теоретична розробка проблем розвитку історії світового мистецтва в контексті історії художньої культури здійснювалась у працях видатних вітчизняних учених О. Лосєва, М. Бахтіна, Ю. Лотмана, С. Аверінцева, В. Біблера, М. Кагана та ін. У їх концепціях відбилосся прагнення до універсального, системного розкриття мистецтва в межах культури. Зрештою дійшли висновку, що художня культура є самостійною галуззю загальної культури людства, у центрі якої перебуває мистецтво. Це стало методологічною основою розгляду в педагогічній науці художньої культури особистості як органічної складової загальної культури.

Становлення художньої педагогіки. ХХ століття здійснило свій внесок у розвиток проблем використання мистецтва в навчально-виховному процесі в умовах масової освіти (у загальній, а не тільки допрофесійній, професійній чи дозвіллевій формі); ураховуючи різні вікові категорії дітей та молоді; різні умови його здійснення (навчальні та позанавчальні заклади різного рівня та ступеня, типу тощо). Сформувався новий напрямок педагогічної науки – художня педагогіка. Національні педагогічні системи різних країн світу, зокрема США, Франції, Великобританії, Польщі, Німеччини та інших країн, мають надзвичайно ґрунтовні та конструктивні доробки з приводу використання мистецтва в навчально-виховному процесі. Два провідні напрямки художньої педагогіки ХХ століття сформувалися як результат необхідності вирішення проблем: розробки технологій педагогічного управління процесом сприйняття мистецтва, інтелектуально-духовного розвитку особистості під час опанування «золотого фонду» світової художньої культури; розвитку особистості через прилучення до художньої творчості.

Тривалий час у художній педагогіці ХХ століття вважалося, що виховання мистецтвом є ефективним лише через організацію занять творчістю, у процесі власної художньої практики людини, напрацювання практичного художнього досвіду. Педагоги та психологи ХХ століття різних країн, які займалися проблемами художньої педагогіки в межах своїх національних наукових шкіл, дійшли висновків, що художня діяльність відкриває шляхи вирішення цілої низки соціально-психологічних та педагогічних проблем, серед яких такі, як: творче самовираження та розвиток; конструктивне вираження емоцій, позбавлення від емоційної напруги; організація соціально значущої діяльності в години дозвілля; індивідуальне самоствердження; розвиток цілісної особистості; розвиток самосвідомості та пізнавальної активності; набуття досвіду соціальної взаємодії.

Проблеми ролі та місця мистецтва при вирішенні завдань формування гармонійно розвинутої особистості, художнього виховання розроблялися великими вітчизняними педагогами ХІХ–ХХ століття К. Ушинським, В. Каптеревим, П. Блонським, А. Бакушинським С. Шацьким, А. Макаренком, В. Сухомлинським. Досягнення психології мистецтва, провідними представниками якої є Л. Виготський,

Б. Теплов, Б. Асаф'єв, Б. Анан'єв, Н. Берхін, А. Мелік-Пашаєв та ін.; дослідження проблеми формування художньої свідомості, що активно розроблялися вітчизняними філософами Ю. Борєвим, А. Зисєм, М. Киященком, Е. Ільєнковим, Л. Заксом, В. Толстих, Л. Столовичем та цілою плеядою видатних естетиків, лягли в основу розробки методологічних засад художньої педагогіки.

Мистецтво як засіб естетичного виховання. Значним етапом активної розробки проблем естетичного виховання, художньої освіти та творчого розвитку особистості в радянській педагогічній науці стали 70 – 80-ті роки ХХ століття. Д. Кабалецьким та Б. Неменським були розроблені системи музичного та художнього розвитку школярів загальноосвітньої школи, що стали педагогічною класикою. У цей період з'являються й отримують широкий резонанс роботи Б. Лихачова, В. Квятковського, Ю. Фохт-Бабушкіна, І. Любинського, В. Скатерщикова, Н. Лейзерова, М. Кагана, О. Бурова, Б. Юсова, Г. Шевченко, Л. Печко та ін. Публікуються багаточисельні науково-популярні видання з питань мистецтвознавства для дітей і юнацтва, що відзначаються високим науковим рівнем та яскравістю викладення матеріалу, серед авторів яких, зокрема, загальновідомі фахівці М. Алпатов, Н. Дмитрієва, В. Порудомінський та І. Ненарокова, Б. Любимов та ін.

У навчальному процесі в межах різних дисциплін, так і в позанавчальному, виховному, клубному процесі поступово сформувався самостійний проблемний напрямок педагогічних досліджень, де мистецтво розглядалося як важливий засіб формування та розвитку молоді, дієвий інститут соціалізації (Л. Азарцева, Х. Бані-Ісс, Д. Берестовська (Берестовська Д.С., 2003), Д. Белобородов, О. Шевнюк (Шевнюк О.Л., 2003), О. Олексюк, О. Падалка, О. Рудницька (Рудницька О.П., 2002), Л. Шиян, О. Щолокова та ін.

Активно розроблялися методики використання мистецтва стосовно мистецтвознавчої освіти в позанавчальний час та розвитку творчих здібностей в умовах дозвілєвої діяльності масового характеру. Фахівці визначали, що заняття в самодіяльних художніх колективах дозволяє вирішувати низку соціально-психологічних проблем молоді. Серед них: створення умов для реалізації потреб

молодої людини в самодіяльності, самореалізації, індивідуальному самоствердженні; виплеску надлишкової енергії в соціально значущих та схвальних формах у години дозвілля; виявлення свого творчого потенціалу, розвитку художніх здібностей, творчого самовираження; цілісного розвитку особистості, атмосфери повнокровності життя, оптимістичного настрою, тобто сприяння гармонізації відносин особистості з середовищем, що благодатно впливає й на інші сфери життєдіяльності; розвитку комунікативних якостей, підкорення власних інтересів спільній справі, дисциплінованості.

Висновки. Системний аналіз функціонування художньої культури, мистецтва, естетичного виховання в освітньому середовищі, дослідження структури культурологічної підготовки, проблемних та дидактичних підходів до формування змісту курсів, дозволив визначити мистецькі парадигми, як от: загальне осмислення художньої культури; становлення художньої педагогіки; використання мистецтва як засобу естетичного виховання. Площина проблеми сприймання мистецтва, зокрема педагогічного управління художнім сприйняттям, розробка адекватних навчально-виховних технологій освоєння спадщини минулих віків, аналіз художнього твору в межах циклу культурологічних дисциплін вимагає використання мультимедійних технологій.

Увага теоретиків та практиків художньої педагогіки до проблем сприймання мистецтва сприяли тому, що в середині 80-х років виникає ідея впровадження в загальноосвітню школу спеціального курсу «Світова художня культура», а у ВНЗ у кінці 80-х – на початку 90-х курсу «Історія світової та вітчизняної культури», що еволюціонував у курс «Культурологія». Проблема використання мультимедійних технологій в циклі культурологічних дисциплін є малодослідженою. Це зумовлене тим, що цикл культурологічних дисциплін не розглядався як дидактична цілісність, поняття «культурологічна підготовка» як обов'язковий елемент гуманітарної освіти у вітчизняних університетах, з'явилося лише на початку 90-х минулого століття.

Перспективною, на наш погляд, є корекція структури, проблематики та тематики курсів за принципами інтегрального підходу, зміна підходів до освоєння художньої культури при вивченні культурологічних дисциплін. Усе це зумовлює

необхідність розгляду проблеми використання мультимедійних технологій в структурі циклу культурологічних дисциплін, що утворюють культурологічний напрямок соціогуманітарної підготовки в університетах взагалі, та при підготовці майбутніх магістрів культурології зокрема.

Література

- Берестовская Д. С. Культурология : учеб. пособие / Д. С. Берестовская. – Симферополь : Бизнес–Информ, 2003. – 392 с.
- Бранский В. П. Социальная синергетика и акмеология. Теория самоорганизации индивидуума и социума / В. П. Бранский, С. Д. Пожарский. – СПб. : Лань, 2002. – 402 с.
- Веремьев А. Методологические основы преподавания предметов художественно-эстетического цикла / А. Веремьев // Искусство и образование. – 2002. – № 4. – С. 4-8.
- Жидков В. С. Искусство и картина мира / В. С. Жидков, К. Б. Соколов ; М-во культуры Рос. Федерации, РАН, Гос. Ин-т искусствознания. – СПб. : Алетейя, 2003. – 464 с.
- Каган М. С. О субстанции, строении и функциях культуры : (к вопросу об основаниях культурологии) / М. С. Каган // Личность. Культура. Общество. – 2004. – Вып. 2(22). – С. 123-135.
- Левчук Л. Т. Эстетика : навч. посіб. для ВУЗ / Левчук Л. Т., Оніщенко О. Т. – К. : Вища шк., 2007. – 271 с.
- Людина і світ : підручник / Л. В. Губерський, В. Г. Кремень, О. А. Приятельчук. – К. : Т-во «Знання», 2000. – 342 с.
- Рудницька О. П. Педагогіка : загальна та мистецька : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О. П. Рудницька ; АПН України, Ін-т педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К., 2002. – 270 с.
- Шевнюк О. Л. Культурологічна освіта майбутнього вчителя : теорія і практика / О. Л. Шевнюк. – К. : Вид-во нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова, 2003. – 232 с.
- Ognevyuk V., Sysoieva S. (2015). Training of educational experts in Ukraine: experimental interdisciplinary program. The advanced science journal (6), pp. 98-103, DOI: 10.15550/ASJ.2015.06.098.

ХУДОЖЕСТВЕННЫЕ ПАРАДИГМЫ КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Воронова Надежда, кандидат философских наук, доцент, доцент кафедры культурологии, эстетики и истории, Донбасский государственный педагогический университет, ул. Г. Батюка, 19, 84116, Славянск, Донецкая обл., Украина,
voronova.ns@ukr.net

В статье переосмысливается интеграция культуры и искусства в образовательное пространство. Исследуется культурологическая подготовка,

сердцевиной которой описано искусство. Определены художественные парадигмы культурологического образования. Проанализировано общее осмысление художественной культуры в историческом аспекте; становление художественной педагогики как самостоятельного направления педагогической науки; использование искусства как средства эстетического воспитания. Перспективным представляется внедрение мультимедийных технологий в теорию и методику профессиональной подготовки.

Ключевые слова: *искусство; культура; культурологическое образование; мультимедийные технологии; эстетическое воспитание.*

THE ARTISTIC PARADIGM OF CULTURAL EDUCATION

Voronova Nadezhda, the candidate of philosophical Sciences, associate Professor of the Department of culture, aesthetics and history, Donbass state pedagogical University, St. G. Batiouk, 19, 84116, Slavyansk, Donetsk region, Ukraine,
voronova.ns@ukr.net

In the article rethinking the integration of culture and art in the educational space. Explores cultural training which described the art. The purpose of this article is to identify and analyze the artistic paradigm of cultural education.

The first paradigm is defined the common understanding of artistic culture. She interprets artistic culture in the historical aspect. Based on the work of prominent philosophers, teachers, he first, art historians, highlighted important issues as: the development impact of art on the formation of outlook, moral realm, psychological culture, development of self-consciousness. Art, embodying human ideals and resulting values, however, is not limited to this. It vividly simulates the experience of human existence in its totality.

The second feature paradigm in cultural education is highlighted, as the development of art pedagogy. The paradigm is based on the development problems of using art in the educational process in the conditions of mass education, takes into account different age groups of children and young people; the different conditions of its implementation. Perspective is determined by the fact that art activities offer solutions to a number of socio-psychological and pedagogical problems. Among them, such as: creative expression and development; constructive expression of emotions, getting rid of emotional stress; the development of consciousness and cognitive activity; the experience of social interaction.

The third artistic paradigm in cultural education – art as a means of aesthetic education. Actively developed methods of using art in relation to art education in their spare time and the development of creativity in terms of leisure activities of a mass character. Classes in Amateur art collectives allowed to solve a number of socio-psychological problems of youth. Among them is creation of conditions for realization of the needs of the young person in the initiative, individual self-assertion; splash excess energy in socially relevant forms; the identification of creative potential, development of artistic abilities; the development of communicative qualities, discipline.

In the conclusions it was noted that perspective is the introduction of multimedia technologies in the theory and methods of professional training of future masters of cultural studies.

Keywords: *aesthetic education; art; culture; cultural education; media technology.*

References

- Berestovskaja D. S. (2003). Kulturolohyia: ucheb. posobyе [Cultural studies : studies. allowance]. Symferopol : Biznes–Inform, 392 (rus).
- Branskyi V. P., Pozharskyi S. D. (2002). Sotsyalnaia synerhetyka y akmeolohyia. Teoryia samoorhanyzatsyy yndyvyduuma y sotsyuma [Social synergetics and psychology. The theory of self-organization of the individual and society]. SPb. : Lan, 402 (rus).
- Veremev A. (2002). Metodolohycheskye osnovu prepodavaniya predmetov khudozhestvenno-estetycheskoho tsykla [Methodological bases of teaching of artistic-aesthetic cycle]. Yskusstvo y obrazovanye, 4, 4-8 (rus).
- Zhydkov V. S., Sokolov K. B. (2003). Yskusstvo y kartyna myra [The art and painting world]. SPb. : Aleteiia, 464(rus).
- Kahan M. S. (2004). O substantsyy, stroenyy y funktsyiakh kul'tury : (k voprosu ob osnovanyiakh kul'turolohyi) [On substance, structure and functions of culture : (to the question of the foundations of cultural studies)]. Lychnost. Kultura. Obshchestvo, 2(22), 123-135.
- Levchuk L. T. (2007). Estetyka : navch. posib. dlia VUZ [Aesthetics : proc. manual. for the university]. K. : Vyscha shk., 271 (ukr).
- Huberskyi L. V., Kremin V. H., Pryiatelchuk O. A. (2000). Liudyna i svit : pidruchnyk [Man and the world : textbook]. K. : T-vo «Znannia», 342 (ukr).
- Rudnytska O. P. (2002). Pedahohika : zahalna ta mystetska : navch. posib. dlia stud. vyshch. navch. zakl. [Pedagogy : General and artistic]. K.: APN Ukrainy, 270 (ukr).
- Shevniuk O. L. (2003). Kulturolohichna osvita maibutnoho vchytelia : teoriia i praktyka [Cultural education of future teachers : theory and practice]. K. : Vyd-vo nats. ped. un-tu im. M. P. Drahomanova, 232 (ukr).
- Ognevk V., Sysoieva S. (2015). Training of educational experts in Ukraine: experimental interdisciplinary program. The advanced science journal (6), pp. 98-103, DOI: 10.15550/ASJ.2015.06.098.

*Стаття надійшла до редакції 19.01.2018
Прийнято до друку 22.02.2018*